

Christian Thodberg

7. februar 1929 – 10. oktober 2020

Mindeord af Christian Troelsgård

Cand.theol., dr.phil., professor og kongelig konfessionarius Christian Thodbergs aktive liv var kendetegnet ved en sjælden kombination af forskning, undervisning og praktisk præstegering – alt udført med overbevisende energi, akribi, flid, ydmyghed, charme - og taknemmelighed.

Christian Thodberg blev født i præstegården i Vridsted sogn mellem Skive og Viborg d. 7. februar 1929, men da han var fem år gammel, flyttede familien til København, hvor faderen, Jens Julius Thodberg (1894-1938), oprindeligt kom fra. Således blev landsbykirken i Jylland udskiftet med Nathanaels Kirke på Amager, og faderen blev stærkt engageret i det sociale arbejde i det dengang klassiske københavnske arbejdersogn. Efter faderens alt for tidlige død – han var fireogfyre år gammel og Christian kun ni – måtte moderen, Hedvig Magnine, f. Bastholm (1898-1967), alene tage ansvaret for familien.

I tredje klasse blev Christian Thodberg optaget på Københavns Sangskole, forløberen for det nuværende Sankt Annæ Gymnasium. Her blev han under Mogens Wöldikes ledelse indført i den klassiske kortradition og kunne dyrke sine øvrige musikalske interesser. I 1948 blev Christian Thodberg klassisk-sproglig student fra Metro-politanskolen i København, – delvis med det samme lærergalleri, der optræder i Hans Scherfigs *Det forsømte forår* fra 1940. Thodberg nød det i fulde drag, har han udtalt, for han var vildt begejstret

for det høje faglige niveau og den akademiske entusiasme, som også prægede skolen.¹

Efter studentereksamen blev Christian Thodberg elev på den ny-etablerede Krogerup Højskole, på 3. årgang (1948-1949). Her stiftede han bekendtskab med kredsen omkring kirkehistorikeren Hal Koch (1904-1963) og hans hustru, teologen Bodil Koch (1903-1972), der i 1950 blev den første kvindelige kirkeminister. I det hele taget var hun og Hal Koch meget indflydelsesrige personligheder i periodens danske kirke- og kulturliv, Bodil Koch tilmed en meget central skikkelse i Socialdemokratiet.

Efter højskoleopholdet lod Thodberg sig immatrikulere ved universitetet. Han vaklede først lidt mellem musikvidenskab og teologi. På musikstudiet deltog han sammen med sine medstuderende og kredsen omkring Mogens Wöldike i et stort anlagt pladeprojekt, som skulle levendegøre den tidlige musikhistorie. Early Music-bølgens holdt i disse år sit indtog i Danmark, og i samarbejde med det amerikanske Haydn Society blev musikeksemplerne fra en internationalt orienteret kildesamling indspillet i København – så vidt muligt på de nu genopfundne originalinstrumenter. På sættet med 3 LP-plader spiller Christian Thodberg nydeligt blokfløjte sammen med viola-da-gamba-spillere, cembalister, universitetskoret og udvalgte danske ‘verdnessolister’, fx Aksel Schiøtz og Else Brems. Optagelserne blev genudgivet en del gange, men så vidt vides, blev det Thodbergs første og eneste optræden på den internationale musikscene.²

¹ ‘En heldig konfessionarius’, Kristeligt Dagblad, 10. januar 2003, s. 9-10.

² Jeg takker John Bergsagel for at have gjort mig opmærksom på *Masterpieces of Music before 1750*, Haydn Society, LP HSE 9039 og senere genudgivelser.

Musikstudiet blev i første omgang kun et svinkeårinde, og teologien vandt. Thodberg blev cand.theol. i 1955. Allerede i studietiden var han tilknyttet Jægersborg Kirke som kordegn og sidenhen som hjælpepræst. Det var et typisk træk ved Christian Thodberg, at han ved siden af sit akademiske arbejde holdt fast i præstegerningen, også senere hen som professor i praktisk teologi ved Aarhus Universitet (fra 1973), hvor han sideløbende fungerede som hjælpepræst ved Aarhus Domkirke, og – ikke mindst – som kongehusets særlige præst i årene 1975-2008.

Studietiden ved Københavns Universitet blev for Christian Thodberg ikke bare et velkomment gensyn med Hal Koch, men her traf han også den karismatiske professor i klassisk filologi, Carsten Høeg, som stod i spidsen for et internationalt netværk af forskere med interesse for Europas kirkemusikalske rødder, udgivelsesprojektet *Monumenta Musicae Byzantinae* (1931-). Med Christian Thodbergs viden om musikhistorie, oldkirken og beherskelsen af de klassiske sprog udså Høeg ham hurtigt som en oplagt medarbejder til projektet. Høeg, der ligesom Hal Koch var en fundraiser af Guds nåde, skaffede hurtigt Thodberg stipendier til at fastholde den unge teologiske kandidat og forskerspire, og Thodberg fik et adjunktur ved Københavns Universitet. Om samarbejdet med Høeg har Thodberg selv skrevet:³

“Hans engagement og i sjælden grad alsidige forskningsinteresser var medrivende, hans krav til medarbejderne var tilsvarende strenge, men sidst og ikke mindst bør nævnes hans interesse for medarbejdernes selvstændige indsats, og hans lydhørhed over for deres egne første famlende videnskabelige forsøg blev en aldrig glemmt inspiration. Var man først med i arbejdet, fungerede det som

³ Christian Thodberg: ‘Mindeord over Jørgen Juul Raasted’, Videnskabernes Selskabs Årsberetning 1996, s. 203-213.

et ægte kollektiv, hvor alle stod lige, notabene hvis man holdt fanen i nogenlunde samme højde, som Høeg selv gjorde det!”

Efter at være blevet indført i den byzantinske musiks notationsformer af Høeg og hans unge medhjælper, Jørgen Raasted, drog Thodberg selv på håndskrifts- og studierejser, blandt andet til Italien, hvor han i efteråret 1957 besøgte *Biblioteca Vallicelliana* og bl.a. inspicerede 1600-tals-polyhistoren Leo Allatus’ efterladte paierer vedr. byzantinsk musik. Thodberg fortsatte sine biblioteksrejser i årene 1959-1963, hvor han fik orlov fra sin stilling som vicefor på kollegiet Studentergaarden. En af de vigtigste opdagelser fra disse studierejser gjorde Thodberg på Johannes Evangelistens kloster på Patmos. Her skaffede han supplerende billedmateriale af byzantinske musikhåndskrifter til studier af en af de musikalske genrer, Carsten Høeg selv beskæftigede sig indgående med i den sidste del af sit liv, nemlig den byzantinske katedralritus’ musik. Høegs udgave *Contacarium Ashburnhamense* fra 1956 blev til med betydelig hjælp fra den helt unge Christian Thodberg, som det fremgår af et tillæg til Høegs forord. Den samme genre blev også emnet for Thodbergs første afhandling inden for byzantinsk musikforskning: ‘The tonal system of the Kontakarium’, publiceret i Videnskabernes Selskabs skriftserie i 1960, men oprindeligt læst som et oplæg ved MMB’s redaktionsmøde i København i august 1958.⁴

På Johannes-klosteret havde Thodberg fundet frem til et af de håndskrifter, Patmos 221, der senere skulle blive en hovedkilde til disputatsen *Der Byzantinische Alleluiarionzyklus, Studien im*

⁴ Christian Thodberg: ‘The tonal system of the Kontakarium’, *Historisk-filosofiske Meddelelser udgivet af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab*, Bd. 37, 7 (1960).

Kurzen Psaltikonstil, som han forsvarede i 1966, fem år efter Carsten Høegs død.⁵

Dette arbejde bestod i en detaljeret analyse af det formelprægede melodiske stof i Psaltikon-genren. Det var i sig selv en bedrift, men desuden viste det sig, at visse medial-signaturer med vedholdenhed optrådte på teoretisk unormale steder i det melodiske forløb, og at de måtte forudsætte forskellige transpositioner, der kun kunne udtrykkes ved løse fortegn i transskriptionen. "Hele forekomsten af disse 'gale' signaturer toppede i den ældste musikalske genre – den såkaldte Psaltikón-stil, der af samme grund – det var tesen – måtte være bestemt af et andet tonalt system end det kirketonale"⁶ med sine otte tonearter. Herefter konkluderede Thodberg, at den byzantinske katedralritus' musik måtte hvile på et ældre tonalt system, der sekundært var blevet presset ind i de otte kirketonearters skema, det såkaldte *oktoechos*-system.

I den periode, hvor Christian Thodberg arbejdede mest intenst med den byzantinske musikforskning, i 1960'erne, indgik han i et særpræget, men videnskabeligt set frugtbart parløb med Jørgen Raasted. Thodberg skrev selv dette i de mindeord, han talte over Raasted her i selskabet:

"I 8-9 år sad Jørgen og jeg side om side på Institutet på Gråbrødre Torv, og allerede da vi startede vores samvær, lovede vi højtideligt hinanden, at vi ville skrive hver sin disputats, og at de to disputats-er skulle forsvares på samme tid – det skete også! – og at vi ville opponere mod hinanden, hvad vi i øvrigt fortsatte med at gøre med

⁵ Christian Thodberg: *Der Byzantinische Alleluiarionzyklus - Studien im kurzen Psaltikonstil*, København: Munksgaard 1966 (Monumenta Musicae Byzantinae, Seres Subsidia, 8).

⁶ Christian Thodberg: 'Mindeord over Jørgen Juul Raasted', i *Oversigt over Selskabets Virksomhed* (1966), s. 201-212; s. 208.

stor kraft og energi indtil Jørgens død. Udenforstående kunne tro, vi var uvenner; det var ikke tilfældet. Det var nu engang vores omgangsform!”

Thodbergs blivende bidrag til den musikhistoriske forskning kan bedst sammenfattes i tesen om den før-oktoechiske tonalitet og den omhyggelige formelanalyse af hele *Psaltikon*-repertoiret. Thodberg beskæftigede sig nemlig ikke blot med de *Alleluia*-melodier, han præsenterede i sin disputats, men følte det som sin forskerpligt at sammenholde det partikulære med helheden. Derfor havde han, sikkert inspireret af Høeg, transskriberet og kollationeret hele det musikalske katedralritus-repertoire fra de vigtigste håndskrifter. Disse kollationer ønskede Thodberg at overdrage til Monumenta Musicae Byzantinae’s arkiv, og jeg var så heldig at få lov at hente dem på hans kontor på Aarhus Universitet i 1999, da han efter sin tilbagetrækning fra professoratet var i gang med oprydningen. Disse kollationer udgør et betydeligt materiale for fremtidig forskning, vurderede Thodberg, og med rette. Der er aktuelt planer om at scanne dette værdifulde materiale og således stille det til rådighed for forskningen.

Et andet betydeligt resultat var indeholdt i disputatsens sidste kapitel, hvor Thodberg sammenstillede de byzantinske *Alleluia*-melodier med en gruppe af de såkaldte gammel-romerske *Alleluia*’er, der bærer græsk tekst i latinsk translitteration, mens det øvrige gammel-romerske repertoire følger de ældste latinske oversættelser af Psalteret. Jeg tror egentlig ikke, at Thodberg selv var klar over, at kapitlet nu mange år senere, hvor interessen for den gammel-romerske kirkesang er blusset op i den musikhistoriske forskning, er ret hyppigt citeret og har inspireret til flere nye komparative studier mellem den tidlige byzantinske og den vesteuropæiske, latinske kirkesang.

Selvom Thodberg med sin interesse og erfaring inden for byzantinsk musikforskning vedblev at bidrage til *Monumenta Musicae Byzantinae*'s arbejde og administration, så længe helbredet holdt til det, kom det andet spor i hans akademiske arbejde, nemlig det teologiske felt, herunder især det liturgiske, Grundtvigforskningen og Grundtvigudgaverne, efterhånden til at fylde mere og mere.

Dette andet spor begyndte for alvor i 1964, hvor Folketinget i foråret vedtog 'Lov om Præstehøjskolen'. Christian Thodberg blev på Bodil Kochs anbefaling ansat som Præstehøjskolens forstander d. 1. december. Denne institution til efteruddannelse, fortrinsvis af Folkekirkens præster, skulle holde til i egne bygninger nord for København, men måtte de første sæsoner leje sig ind ved Løgum Klosters Refugium, da de påregnede ny- og ombygninger i Nærum, endnu ikke stod færdige. Højskolen skulle give præsterne "forudsætning for varetagelsen af deres opgaver i det moderne samfund." Derudover skulle kurserne især videreføre de "praktisk-teologiske fag" fra universitetets teologistudie og bibringe deltagerne "Orientering i tidens filosofiske og samfundsvidenskabelige, litterære og kunstneriske problemer," alt i alt et program, der harmonerede godt med ånden fra Krogerup.⁷ Thodberg varetog ledelsen af præstehøjskolen indtil 1972 og fungerede i høj grad også som en inspirerende underviser i hele perioden.

Thodbergs interesse for gudstjenestens form og indhold kommer tydeligt til udtryk i debatbogen "Den forsømte gudstjeneste" fra 1965.⁸ Hans hovedidé var at formidle kristendommens budskab forståeligt for samtidens kirkegængere, men at foretage fornyelsen

⁷ Citater fra Paul Nedergaard: *Kirkelig Haandbog* 1967, København: Lohse 1967, s. 10-11.

⁸ Christian Thodberg: *Den forsømte gudstjeneste*, København, G.E.C Gads Forlag 1965.

med inspiration fra traditionen. Thodbergs traditionsforståelse og folkelige kirkesyn var forankret i indgående studier af kirkehistoriske sværpunkter som oldkirken, den byzantinske kristendom, den tidlige romerske kirke, Luther og Grundtvig. For ham udgjordes kirken af forsamlingen af de enkelte kristne, og man skulle helst undgå enhver form for "præsteri", som han skrev i debatbogen. Dette skulle sikres ved at gøre ritualer for dåb og nadver mere forståelige og ved at lade de mest egnede af de gamle salmer supplere med nyskrevne. Især fandt han mange af Karl Laurids Aastrups (1899-1980) salmer velegnede og arbejdede senere som medlem af Salmebogskommissionen for, at de skulle være vel repræsenterede.

Thodbergs indsats og præstehøjskolens succes var givetvis årsagen til, at han blev kaldet til at besætte et nyoprettet professorat i 'praktisk teologi' ved Aarhus Universitet i 1973. Her blev han kollega med de kendte teologer K.E. Løgstrup og P.G. Lindhardt. Thodberg var en blændende formidler, og det havde Danmarks Radio også fundet ud af. I en udsendelse fra december 1974 gav han, sammen med musikprofessoren Søren Sørensen, som allerede var landskendt fra den populærvideenskabelige TV-quiz 'Spørg Århus', en meget underholdende og oplysende demonstration af, hvad dette indebar. Programmet hed "Julesalmer og julesange vi holder af", og her kunne man høre disse to veltalende, lærde mænd gå rundt med en mikrofon blandt de travle julehandlende på gaden i Aarhus og spørge folk om deres yndlings-julesalme eller -sang, som professorerne derpå fortalte ivrigt om, Thodberg om salmens tekst og Sørensen om dens melodi.⁹

Det var i forbindelse med en øvelse med de studerende i læsning og fortolkning af Grundtvigs salmer og prædikener ved Aarhus Universitet i 1974, at et gennemgående tema for resten af hans

⁹ Kilde: Optagelse fra DR på kassettebånd ved John Bergsagel.

forskningsmæssige virke blev slået an: arbejdet med at foranstalte en videnskabelig udgave af Grundtvigs prædikener.

Anden Verdenskrig havde medført en stærkt voksende interesse for Grundtvig, og allerede i besættelsens første år afholdt Hal Koch en række Grundtvig-forelæsninger, der blev et gedigent tilløbsstykke. I forordet til sin (og Georg Christensens) udgave af Grundtvigs *Værker i Udvalg* i 10 bind,¹⁰ der udkom i årene 1940-1949, skrev Hal Koch, at en egentlig videnskabeligt funderet udgave af Grundtvigs samlede værker stadig savnedes, men at den måtte udskydes til fremtiden på grund af manglende ressourcer.

Jeg tror, at det var med dette *in mente*, at Thodberg sammen med sine studenter gik i gang med at transskribere Grundtvigs for størstedelen uudgivne prædikener fra manuskript. Det blev til i alt 22 bind udgivet i perioden fra 1983-2007.¹¹ En del 'rå' transskriptioner, som Thodberg-gruppen ikke nåede at udgive, opbevares ved Aarhus Universitets 'Center for Grundtvigstudier' (: Grundtvig Centret) og kommer nu det aktuelle, digitale udgivelsesprojekt *Grundtvigs Værker* til gode.

Den kollegiale samarbejdsform, som Thodberg havde stiftet bekendtskab med blandt Høegs medarbejdere på *Monumenta Musicae Byzantinae*, blev også målestokken for arbejdet med udgivelsen af Grundtvigs prædikener. I antologien *For sammenhængens skyld. Ord og motiver i Grundtvigs salmer og prædikener* fra 1977

¹⁰ N.F.S. Grundtvig: *Værker i Udvalg*, udg. af Georg Christensen & Hal Koch, bd. 1-10, København: Gyldendal 1940-1949.

¹¹ N.F.S. Grundtvig: *Prædikener 1822-26 og 1832-39*, udg. af Christian Thodberg m.fl., bd. 1-12, København: Gad 1983-1986; *Præstø Prædikener*, udg. af Christian Thodberg m.fl., bd. 1-2, København: Gad 1988; *Grundtvigs prædikener i Vartov, 1839-42* (1-8, København: Forlaget Vartov 2003-2007) udg. af Christian Thodberg m.fl.

udgav Christian Thodberg også en håndfuld af sine studerendes specialer.¹² Allerede et år før første bind af prædiken-udgaverne var udkommet, foranstaltede Christian Thodberg også en opdateret udgave af Grundtvigs salmer i *Sangværket*.¹³

Selv dykkede Thodberg ned i utallige aspekter af Grundtvigs teologiske forfatterskab, som det fx allerede kom til udtryk i bogen *En glemmt dimension i Grundtvigs salmer* fra 1969, hvor han overbevisende argumenterede for en nær sammenhæng mellem det dåbsritual, der gjaldt på Grundtvigs tid, og salmernes poetiske sprog. Hans tilgang var her, som i mange af de øvrige arbejder, både inden for den byzantinske musikforskning og det kirkehistoriske, en skarpsindig motiv- og strukturanalyse. Han havde også et godt blik for detaljerne. Engang underholdt han med, at da han havde fastslået den præcise dato for tilblivelsen af Grundtvigs julesalme 'Velkommen igjen Guds Engle smaa', opsøgte han Meteorologisk Instituts historiske data for at tjekke, om det faktisk var vejret, som havde inspireret til verslinjen "trods Klingrende Frost, godt Aar i Spaa." Men det viste sig at have været gedigent tøvejr netop den pågældende juledag! Nærlæsningen var Christian Thodbergs styrke, og kom især til udtryk, når han parallellæste med nogle af de forbi- leder, der lå bag Grundtvigs gendigtninger, således ofte sammenstillet med den byzantinske hymnografi og de latinske hymner fra middelalderen.

Ved siden af forskning og undervisning varetog Christian Thodberg vigtige administrative opgaver for universitetet, i studienævnet,

¹² Christian Thodberg (red.): *For sammenhængens skyld, ord og motiver i Grundtvigs salmer og prædikener*. Århus: Institut for Praktisk Teologi ved Århus Universitet 1977.

¹³ N.F.S. Grundtvig: *Grundtvigs Sang-Værk. Samlet Udgave*, udg. af Th. Balslev m.fl., bd. 1-6, København: Det Danske Forlag 1944-1964 (2. opl. af bd. 1-5, med forord af Christian Thodberg, København: Gad 1982).

censorkorpset og ansættelseskomiteer. Men også i kommissioner for Folkekirken kom hans kompetencer til gavn, idet han 1976-1990 virkede som formand for Præstehøjskolens styrelse, og 1969-1982 var Christian Thodberg sekretær i kirkeministeriets liturgiske kommission. Her befordrede han et omfattende arbejde med at etablere nye ritualer for dåb og nadver, bryllup og kirkevielse. Men noget af det, som optog ham mest, og som i høj grad forenede de to spor i hans forskerkarriere, var arbejdet på at skabe nye tekstrækker til Folkekirkenes gudstjenester. Det indebærer især tilrettelæggelsen af højmessens læsninger på en teologisk meningsfuld måde. Her var hans dybe kendskab til teologi- og liturghistorien og de ældste byzantinske og romerske tekstrækker til stor inspiration. Endelig var Thodberg fra 1993-1995 medlem af Kirkeministeriets Salmebogs-kommission, desuden medlem af og formand for bestyrelserne for de faglige foreninger Samfundet Dansk Kirkesang og Grundtvigselskabet, hvor han også gennem en del år fungerede som tidsskriftredaktør.

En blodprop i hjernen gjorde i 1994 Thodberg næsten blind og satte en midlertidig stopper for hans arbejdsindsats. Efter en næsten mirakuløs hurtig genoptræning kunne han dog fortsætte sit arbejde både som universitetsprofessor (indtil 1999) og som kongelig konfessionarius (til 2008). Helbredet begyndte dog at svigte til sidst, hvor demenssygdom gradvist trængte sig på. Christian Thodberg døde d.10. oktober 2020, omtrent et halvt år efter sin hustru, musikpædagogen Bodil (f. von Mehren Prip, 1928-2020), som han havde levet sammen med siden 1953. Hun og børnene havde trofast fulgt med i Christian Thodbergs karriere – ikke blot i overført betydning, men også i ren fysisk forstand med bopæl i embedsboligerne på universitetskollegiet Studentergaarden, ved Præstehøjskolen i Nærum og embedsboligen ved Aarhus Domkirke.

Christian Thodberg gennemgik en vellykket karriereudvikling fra byzantinsk musikforsker til teologiprofessor med speciale i Grundtvig. Thodberg lagde aldrig skjul på, at han følte sig både inspireret og forpligtet af sine store forbilleder, Carsten Høeg og Hal Koch, og han varetog arven og opgaverne fra disse koryfæer med ydmyghed og taknemmelighed. Han underspillede til en vis grad sine egne forskningsbidrag til begge disse hovedspor, mellem hvilke han selv fandt både metodiske og emnemæssige sammenhænge, der i kombination med en umættelig nysgerrighed frugtbar gjorde alt, hvad han involverede sig i.

Ære være Christian Thodbergs minde